

com «s'han produït *aldarulls* entre els estudiants»; per a 'bullanga': «la policia reprimí severament un *aldarull*» (polític, etc.). Però el mot no s'haurà propagat per aquesta via escrita només, car figura també en els millors prosadors, almenys des de l'any 1900: «ens movíem molt, però em semblà notar que de feina no en fèiem gaire, y que tot aquell *aldarull* era ab segona de canvi», 1902, Man. Vayreda (*La Punyalada* xx, 295), «llur cridòria i *aldarull* sonaven com a cosa mínima i ridícula en l'oberta immensitat», JRuyra (*Pinya de Rosa* II, 161), «a la caserna de Sant Agustí els veïns havien oït un fort *aldarull* i un o dos trets d'arma de foc», Coromines (*Pigmalió*, cap. 8 p. 118). *AlcM* hi afegeix encara exs. d'un escriptor gironí i d'un de vigatà.

Ací s'intenta per primera vegada trobar l'etimologia. A desgrat de l'aparença que sempre dona *al-*, no pensem en cap origen aràbic, car allà no hi sé res de semblant, i tampoc no hi inviten ni la data ni el fet de ser un mot només català oriental, estrany al valencià i al balear. Deixant per a la fi altres pistes que no ens donen res de ferm, exposo la que em sembla més convincent. La suggereix l'ús del femení sinònim *aldarulla*, ja registrat pel DAG, i confirmat per *AlcM*, que el localitzà en el Penedès ja en la 1.ª ed., i si bé allà ho transcriví *aldarúla*, la 2.ª ed. ho rectificà en *aldarúja*, segurament perquè algú d'allí avisà que no ho deien d'altra manera; com que el Penedès no és de les comarques on es pronuncii la *-ll-* (*-yl-* antiga) com a *y*, la forma ortogràfica *-ulla* s'hauria hagut de canviar també en *-uia*.

Tanmateix agraïm aquesta dada poc precisa perquè això ens posa sobre una bona pista. El terme litúrgic (*h*)*alleluia* sovint ha donat lloc popularment a usos pintorescos i figurats, de la naturalesa més diversa: pensem en el d'*aleluyas* a l'Amèrica del Sud i en l'aplicació a diversos pastissos i menuderies semblants (que detallo en el DCEC, s. v.; Fdo. Ortiz, *Catauro*, 241): ara bé, si *aleluyas* ha significat «frioleras, bagatelas» en el Plata (*Martín Fierro*), en el Perú, Equador, Colòmbia i Santo Domingo és «excusas frívolas» i «marrullerías, mañas» (que ja no ens deixa gaire lluny de la idea nostra de 'brogit insubstantial'); també prov. *alleluio* «circonlocutions, ambages» (*TdF*); *perdre l'alleluia* en el sentit de 'perdre l'esma', 'el coneixement'; que en aquell o en sentits semblants es diu a moltes bandes; en aquell, p. ex., a Menorca,¹ i a Mallorca *perdre aleluia* (que aMALcover grafava abusivament *perdre l'aluia*, *AlcM*).² Però a casa nostra mateix trobem coses més acostades, crec que partint del brogit eixordador del Dissabte de Glòria, en el moment en que l'Església canta l'*alleluia*, que no és solament el toc ritual de campanes, amb tritlleig formidable, sinó que els nois corren picant amb maces i trucant portes (Alcalà de Xivert), i rodant els xerracs (Barcelona), «galegen» els homes tirant escopetades (Manresa) i les dones batent els llits per matar la mengilla (ibidem), canten les criatures pels carrers (id., Menorca, Vinaròs, Balaguer, Cabdella) i per tot el Principat i Eivissa, almenys, surten a cantar les

caramelles, veg. Griera, BDC XVIII, 44-47.

Que aquest havia estat sempre el començ de la festa més brogidosa de l'any ens ho recorden molts textos tan clàssics com la *Crònica* de Muntaner, on s'hi fan coincidir les festes de la coronació d'Anfós el Benigne, «sí que a colp oïrets lo major brogit, de trompes, del món, e tots altres esturmens», en la «vespra de Pasqua, --- cobrada *alleluia*, que --- començàs cascun a fer festa; e --- con hagen cobrada *alleluia*, e les campanes tocaren, tothom fo aparellat --- de començar la beneita festa --- ab nostres trompes, e tabals e dolçaina e tamor e d'altres esturmens» (§ 297, ed. Soldevila, 938b17, 10).

Tinguem present que a Mallorca han usat *aluleia* els escriptors més populars del S. XIX, per «cridòria o xerradissa forta, *chacota*», «crits i rialles de befa o alegria» i fins «befa descarada»: «y fent *aluleya*, truyet y bogiot ---», «dir això y sentir una gran *aluleya* va esser tot u» tots dos en Pere d'A. Penya, també *luleya* en un article de «L'Aurora»;³ afegim-hi: «a Bearn hi hagué intents de sublevació, i dos exaltats --- es posaren a tocar les campanes; però la gent té sentit comú i quan baixaren a la plaça els reberen amb una *alulea* que encara se'n recorden», Llvillalonga (*Bearn*, pp. 7, 69) i més d'alcoverià: «a Mallorca n'hi hagué que adoptaren la pronúncia llatina que jo preconisava però ho hageren de deixar córrer perquè els altres els feyen *lulea*», «quina *aluleya* m'haurien feta si les Corts no m'arriben a votar ---!»⁴ Reparem en *fent truyet y bogiot* que acompanyen *fent aleluya* en el passatge de P. d'A. Penya i *fer truy y luleya* en les Rondalles d'Alcover (VI, 39), car la influència de *fer trull* és justament el que ens explica l'alteració de la term. *d'alleluia* > *alderuia* en el masculí *aldarull*, i fins el canvi de *y* en *ll* que ha quedat consagrat generalment en el nostre mot; alhora, per reacció contra la pronúncia dialectal del tipus *fer truy* per *fer trull* i en col·laboració amb la ultracorreció del tipus *alcarauilla*, *penjoll*, *fallanca*, *atzagallada*.

La locució *fer trull* (-i) és certament abans que tot mall. i men., però també hagué d'usar-se en el Continent i fins n'hi ha en el DAG, un testimoni de Barcelona; i és de creure que fou partint del Principat, i no pas de les Illes, que es propagà fora dels nostres límits, cap a Ponent: d'ací, com vaig indicar en el DCEC (IV, 819), el cast. *ir de trulla* que ja apareix en Malón de Chaide (1588) i en el *Gn. de Alfarache*: «todos iban de *trulla*, alborotados por la fiesta» (*CIC* I, 229.21); així s'ha estès fins a l'Atlàntic: gall. *trulla* «bulla de gente», «turba, multitud» (que en el DECH documenta en Castela i en Valladares; i veg. encara en el DCEC més elements anàlegs). Altrament el pas de *al-* a *ald-* per diferenciació (com en cast. antiq. *bulda*, *celda*, cat. *píndola*, etc.) i el de la *-l-* en *-r-* per dissimilació són fets tan comuns que no cal entretenir-s'hi: en cast. *píldora* els trobem acumulats tots dos. De fet una forma *andeluya* com la que suposem figura en el ms. salmantí, S, del *Buen Amor* de JRuiz, allí on els altres mss. porten «cantando *aleluya* ands toda la villa» (recepció de *Don Amor*, v. 1240d). Igual